

OĞUZHAN MURAT ÖZTÜRK İLE DENİZ KIZI EFTALYA ÜZERİNE

Abdullah Ezik

■ Aka Gündüz'ün hakkında "Onun sihirli kudreti sesindeydi. Türk bes-tesi, Türk şarkısı, Türk türküsü onun daima gülümser dudaklarında en yüksek ve cana yakın notu bulmuştur. İster Enderun malı denilsin ister Bizans kilisesi. Bu musiki hakikatte Türk'tür. Ne zamana kadar yaşayacak? Bilinmez. Belki bir gün unutulacak. Fakat Eftalya ile arkadaşları hiçbir zaman unutulmayacak. Türk adı, dünyada durdukça," dediği Deniz Kızı Eftalya; yaşamıyla, bir parçası olduğu topluluklarla, sesi ve müziğiyle 20. yüzyılın kendisine has figürlerinden biri olarak görülebilir.

Oğuzhan Murat Öztürk, yeni kitabı *Deniz Kızı Eftalya*'da yaşamı, dostlukları, müziği ve maceralarıyla ön plana çıkan Eftalya Hanım'ın peşinden gidiyor; hakkında bilinmeyenleri gün yüzüne çıkarıyor. Birçok vesile ile Mustafa Kemal Atatürk'ün sofrasına konuk olmuş, Aka Gündüz'den Yahya Kemal'e, Ercüment Ekrem'den Falih Rıfkı'ya, Hikmet Feridun'dan Selahaddin Güngör'e kadar birçok önemli ismin dikkatini çeken Eftalya Hanım, Türk musiki tarihinin de güçlü isimlerinden biri olarak kabul edilebilir.

Oğuzhan Murat Öztürk ile *Deniz Kızı Eftalya: Hayatı, Şöhreti, Maceraları* kitabı, kendisinin Türk musiki tarihindeki yeri ve yakın çevresindeki isimler üzerine konuştuk.

Asıl adı Atanasia Yeorgiadu olan Eftalya, İstanbul'dan Paris'e uzanan yaşamı boyunca birçok önemli konser ve plak kaydına imza attı, zamanla Boğaz'ın unutulmaz seslerinden biri hâline dönüştü. Siz de yeni çalışmanız *Deniz Kızı Eftalya: Hayatı, Şöhreti, Maceraları*'nda bu özel ismin peşinden gidiyor, onun hayatını farklı yönleriyle ortaya koyuyorsunuz. Öncelikle Eftalya ismi ile nasıl karşılaştınız, kendisi sizin ilginizi nasıl çekti?

Bildiğiniz gibi biz editörlerin boş zaman bulması pek kolay değil. Ama ben rutin işlerimden sıkıldığım anlarda yine işe dönüşebilecek şeyler yapmaya çalışırım. Unutulmuş yazarları araştırırım. Gazeteleri tararım. Daha sonradan incelemek üzere bazı tefrikaları kaydederim. “Deniz Kızı Eftalya” tefrikasını da böyle bir köşeye ayırdığımı hatırlıyorum. Ama bunu yaparken onun hakkında en ufak bir malumatım yoktu ne yalan söyleyeyim. İsmi ilgimi çekmişti ve bir köşeye ayırmıştım sadece. Daha sonra başka bir boş anımda tefrikayı toparladım. Ne var ki sadece 9 tefrikadan ibaretti hatıralar. Yani eldeki malzemenin kitaba dönüşmesi çok zor görünüyordu. Bu noktada Taner Ay devreye girdi tefrikanın nefis bir tefrika olduğunu söyleyerek beni teşvik etti. Detaylı olarak inceleyince sıkı bir çalışmayla ortaya iyi bir kitap çıkacağına ikna oldum.

Gerek yaşamı gerekse mücadelesiyle Türk musiki tarihinde özel bir yerde duran Deniz Kızı Eftalya kimdir? Onu bu denli ayrıksı kılan nedir?

Deniz Kızı Eftalya'nın doğum tarihi için 3 tarih veriliyor. En yaygın olanı 1891. Kabrinde 1894 yazıyor. Ölümünden sonra eşi Sadi Bey ise 52 yıl öncesine ait bir nüfus kâğıdı olduğunu ifade ediyor. Bu da 1887'ye tekabül ediyor. Ben, eşinin beyanı üzerine bu tarihi esas aldım. Babası Yüzbaşı Yeorgaki Efendi'nin musikiye alaka duyması, evinde sık sık musiki icra edilen geceler düzenlemesi Eftalya'nın küçük yaşta musikiyle tanışmasına sebep olmuştur. Deniz Kızı Eftalya'nın döneminin ilk assolistlerinden olması, Paris'te Türk musikisi konseri vermesi, döneminin gazete ve mecmualarında sıklıkla haber olacak kadar şöhretli olması onu öne çıkarmıştır. Ama benim Deniz Kızı'nın en sevdiğim özelliği büyük bir hayırsever olmasıdır. Kısa hayatı yardım konserleri, jübileler ve hayır işleriyle geçmiştir.

Deniz Kızı Eftalya'nın döneminin ilk assolistlerinden olması, Paris'te Türk musikisi konseri vermesi, döneminin gazete ve mecmualarında sıklıkla haber olacak kadar şöhretli olması onu öne çıkarmıştır. Ama benim Deniz Kızı'nın en sevdiğim özelliği büyük bir hayırsever olmasıdır. Kısa hayatı yardım konserleri, jübileler ve hayır işleriyle geçmiştir.

Eftalya Hanım'ın “Deniz Kızı” ismini alması ve böyle tanınmaya başlaması da özel bir hikâye olarak değerlendirilebilir. Atanasia Yeorgiadu, zamanla nasıl “Deniz Kızı Eftalya”ya dönüştü? Bu sahne adının hikâyesi nedir?

Yukarıda Eftalya'nın babasının musikiye merakından bahsetmiştik. Yorgaki Efendi'nin bir başka zevki de denizde sandalına atlayıp musiki eşliğinde deniz sefası yapmaktı. Küçük Eftalya da babasına eşlik eder güzel sesiyle şarkılar söylermiş. Eftalya Hanım Yedigün'de Hikmet Feridun'la yaptığı mülakatta “Deniz Kızı” ismini almasını şöyle anlatıyor:

Büyükdere'de otururduk... Mehtaplı gecelerde daima sandal âlemleri yapardık... O zaman babam sandalda bütün gece bana şarkı söyletirdi... Sesim az zamanda bütün Boğaziçi'nde meşhur olmuştu... Geceleri mehtapta bizim sandalın arkasına 20-30 sandal takılır, beni dinlerlerdi... Fakat hiç kimse benim kim olduğumu bilmiyordu... Hâlbuki incecek sesiyle şarkı söyleyen bu gece şarkıcısına bir isim koymak lâzımdı. "Denizkızı!" "Denizkızı!" demeğe başladılar... İşte Denizkızı bu beş yaşındaki Eftalya idi... O zamandan beri Denizkızı'yım...

Deniz Kızı Eftalya, hayatı, plakları, Türk musikisindeki yeriyle özel bir şahsiyet olarak kabul edilebilir. Kendisinin doldurduğu plaklar, verdiği konserler, aynı masada bulunduğu kişiler tüm bu hikâyeyi daha da özel kılar. Peki Eftalya Hanım, Türk musiki tarihinde nasıl bir yerde durmaktadır? Eftalya'nın musiki kariyeri üzerine neler söylersiniz?

Döneminin en önemli seslerinden biri olduğu su götürmez bir gerçek olan Deniz Kızı Eftalya'nın şöhreti için Hikmet Feridun Es "Yahya Kemal'i, Abdülhak Hamit'i tanımayan halk Deniz Kızı'nın hiç değilse 10-15 şarkısını bilir." diyor. Ben bunun asıl sebebinin konserlerden ve plaklardan ziyade hafta içi hemen her akşam radyoda program yapmasına ve gazetelerde her gün yazlık bahçelerdeki programlarıyla alakalı afişlerinin bulunmasına bağlıyorum. Plaklar ise Eftalya'nın ülke içinde olduğu kadar

Avrupa'da da tanınmasına sebebiyet vermişti kanımca. Bu arada Eftalya Hanım'ın Paris konserinin de sinemalarda gösterildiğinin altını çizelim. Ne yazık ki radyo programları arşivlenmediği için bugün mevcut değil ama konserin filmi bir yerlerden çıkar mı bilemiyorum. Eftalya Hanım dediğim gibi yazlık bahçelerdeki assolistler çağını başlatanlardan biridir. Kendisi daha çok eski klasik besteleri okumayı tercih etse de o dönem için popüler olan şarkıları da seslendirmiştir. Özellikle *Pathé* plaklarından pek de memnun değildir ve ses kalitelerinden şikâyetçidir.

Eftalya Hanım'ın Türk musiki tarihinin önemli besteci ve kemanilerinden Sadi İşılay ile evliliği, onu ve musiki serüvenini farklı bir yönde değiştirmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu evlilik ile Eftalya Hanım'ın yaşamı ve musiki serüveni nasıl bir değişime uğrar?

Eftalya'nın vefatından sonra bir röportajda Sadi Bey benim tuhaf bulduğum bir şekilde merhum eşi için "Hiçbir şey bilmiyordu her şeyi ben öğrettim." diyor. Bunda gerçeklik payı vardır şüphesiz ama Eftalya'nın Sadi Bey'den evvel Selanikli Ahmet Efendi gibi mühim bir müzisyenden ders aldığı unutulmamalıdır. Sadi Bey eşsiz keman tekniğiyle de Eftalya'nın öne çıkmasını, sahnede parlamasını da sağlamıştır muhakkak. Fakat Eftalya Hanım'ın sesinin kudreti olmasaydı, Sadi Bey'in yardımının da pek bir yararı olmazdı diye düşünüyorum. Sadi Bey uzun müzik hayatı boyunca pek çok sanatçıya eşlik etmiştir. Hatta bir rivayete göre Zeki Müren'e eşlik ederken yaptığı bir taksimin fazlaca alkış alması üzerine Zeki Bey kıskanarak bir daha taksim yapmasını yasaklamıştır.

Eftalya Hanım'ın Sadi Işıl ile birlikte Paris'te geçirdiği yıllar, Pathé firması için doldurduğu plaklar kariyerinde özel bir yerde durmaktadır. Deniz Kızı'nın Paris yılları nasıl geçmiştir? Pathé ve Columbia için doldurduğu plakları bugün için bunca önemli kılan nedir?

Eftalya Hanım ve Sadi Bey'in Paris yaşantılarıyla alakalı pek de bilgi yok aslında. Rastladığım en ilginç bilgilerden biri Murat Bardakçı'nın *Safiye* kitabından. Burada Marie Bell'in bir filminde Eftalya ve Sadi Bey'in de oynadığı ama sinema yandığı için filmin yarım kaldığı bilgisi mevcut. Bir diğer ilginç mevzu da Sadi Bey'in bir röportajında okudum. Sadi Bey'in anlattığına göre çiftin kaldığı evin apartman görevlisiyle bir konserde karşılaşmışlar ve bu şahıs çok da iyi giyimliymiş. Paris'teki apartman görevlilerinin bile sanatla bu denli ilgili olmalarına hayran kalmışlar. Plakları önemli kılansa elbette bu büyük sanatçının sesini biraz cızırtılı olsa da bugüne taşımalarıdır. Yeri gelmişken Eftalya'nın tekrar gündeme gelmesinde önemli katkıları bulunan Cemal Ünlü ve Gökhan Akçura da anılmayı hak ediyorlar. Deniz Kızı Eftalya'yla alakalı beni en çok şaşırtan sanatçının bir mülakatında "kadınların musikiyi bozduğuna" dair iddiası oldu. Üstelik bu öylesine söylenmiş bir şey değildi. Eftalya rakipleri de bırakırsa sahneden çekilmeye hazır olduğunu da söylemişti.

Deniz Kızı Eftalya da Mustafa Kemal Atatürk'ün huzuruna çıkıp şarkı söyleyen isimlerden biri. Gazi'nin onun sesini beğendiği ve çeşitli vesilelerle onu misafir ettiği çeşitli hatıratlarda geçer. Atatürk ile Eftalya Hanım karşılaşmasına dair neler söylersiniz?

Deniz Kızı Eftalya ile alakalı yazmış olduğum kitapta bir bölüm de Gazi ile Deniz Kızı Eftalya'ya ayrıldı. Eftalya Hanım da dönemindeki bütün sanatçılar gibi Atatürk'ün himayesinden istifade etmiş, huzurunda defalarca sanatını icra etme fırsatı bulmuştur. Bilindiği gibi Atatürk 1934 yılında alaturka musikinin yasaklanması kararını alsa da daha sonra bundan vazgeçmiştir. Hususi hayatında da dinlediği musiki, Türk musikisidir. Özellikle Safiye Hanım'ı çok sever. Hatta İstanbul'a giderken bile "Safiye'ye gidelim..." dediği söylenir. Eftalya Hanım'ı da beğenir. Hafız Yaşar Okur'un anılarında Deniz Kızı Eftalya ile Safiye'ye şarkı okuttuğu ardından da arkadaşlarıyla kimin daha iyi söylediği-

ne dair oylama yaptıklarına dair bir anekdot mevcuttur.

Deniz Kızı'nın Boğaziçi mehtap âlemlerinde verdiği konserler, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devreden bir kültüre işaret etmesi ve uzun yıllar devam etmesi bakımından oldukça kıymetlidir. Kendisinin bu âlemlerle ünlenmesi ve söz konusu bu geleceği uzun bir süre devam ettirmesi de önemli. Abdülhak Şinasi, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi birçok isim hatıralarında bu gecelerden sıkça bahseder. Boğaziçi mehtap âlemleri ve Eftalya Hanım'ın Boğaziçi konserlerine dair neler söylersiniz?

1936 Ağustos'unda yapılan mehtap âlemi bir nevi eski mehtap âlemlerini canlandırma çabasıydı. Başlangıçta iki gemiyle yapılacaktı ancak halkın yoğun ilgisi üzerine bu sayı dokuza kadar çıktı. Bu gecede Eftalya'ya zeybekler ve meşhur komedyen Hazım da eşlik etmişti. Bu gecede Eftalya Hanım her zamanki gibi bir yıldız gibi parlamıştır ama onu ölüme götüren hastalığın da bu gece başladığına dair bir inanç da ortaya çıkmıştır. Eftalya Hanım'ın ismi bu 1936 konserinden sonra daha az duyulur yavaş yavaş da gündemden düşer. Şunu söyleyebiliriz Eftalya Hanım'ın kariyeri, ismini de aldığı denizde başlamış denizde bitmiştir.

Hayatının son döneminde hatıralarını yazmaya girişen Eftalya Hanım, kendisine, dönemine ve yakın çevresine dair de birçok şeyi açık yüreklilikle dile getirir. Eftalya'nın hatıralarında sizin ilginizi çeken ne oldu? Kitapta da yer alan bu hatıratı neler söz konusu edilmiştir?

Dokuz tefrika süren bu hatıralarda Eftalya'nın müziğe nasıl başladığı, eşi Sadi Bey'le tanışması, konserlerinde yaşadıkları ve Paris günleri gibi çok sayıda ayrıntı mevcut. Eftalya'nın hatıraları baştan sona ilgi çekici ve keyifli ayrıntılarla dolu. Ayrıntılı bir çalışma yaptığımda havada kalan şeyleri de tamamlamış oldum. Örneğin Kıbrıs konseri için anlattıklarından rahatsız olan Kıbrıslıların tepkisine yer verdim. Yine anılardaki bir iddialaşma hadisesinin devamını bir röportajında bulup ekledim. Güzel bir kitap oldu, içime sindi.